

ПАВЕЛ АМНУЕЛ НЕВИНЕН

Превод от руски: Людмила Георгиева, 1981

chitanka.info

Едно мога да кажа категорично: аз съм невинен! Невинен съм за това, че на Антарктида е студено, а на Екватора — горещо. Невинен съм, че в реките рибите измират. Нямам вина, че инквизиторите изгориха Джордано Бруно. И атомното оръжие също не е моя работа.

Вестниците пускат разни карикатури. На една от тях аз лежа в нещо като хаванче, а зад гърба ми стават какви ли не неща — взривове на звезди, урагани, войни... Картина, достойна за Бош. Впрочем вестникарите нищо не разбират от наука. А колегите-учени? Нали всеки от тях е готов за добра идея да си продаде душата на дявола. Остроумен експеримент, опровергаващ второстепенен детайл от стар закон, се плаща с докторска дисертация. А мен, дето отговорих изведнъж на толкова загадки на природата — под съд...

Аз станах изкупителна жертва, защото проведох опита си съвсем навреме. Да, съвсем навреме — само триста години преди хората да са дорасли да го разберат.

В мен няма нищо демонично. В Харвард, където учех, казваха, че съм късметлия. Теоретичната физика влизаше в паметта ми като шило във вата. Но малцина знаеха колко ми струва това. Аз не спях. Почти — половината от моето съзнание бодърствуваше кръгло денонощие, а другата половина вечно дремеше и точно тя се занимаваше с научните дирения. Най-хубавите идеи идват насън — това усвоих още в колежа. Твърдо убеден в силата на интуицията, аз си измислих особен режим за тренировки и след две години научих половината си мозък постоянно да се намира в сънно състояние. Нормалният учен спи осем часа или по малко. Добрата половина на моето „аз“ спеше цели денонощия — защо тогава се изненадвате, че необичайните идеи посещавах по-често мен, отколкото моите колеги.

Аз станах хронодинамик. Това беше най-младата наука, най-странната и най-неработената. Никой нищо не схващаше от нея, даже създателите ѝ Рагозин и Ленер. Затова и аз се заех с теорията на проникването — ако изследванията ми завършеха успешно, щеше да стане възможно не само да се вижда миналото, но и да се въздейства върху него.

Сега, като седя под домашен арест, започнах да разбирам, че не само дълбокото уважение пред имената на корифеите пречеше на моите колеги да се занимават с теорията на проникването. Страхът — ето кое задържаше мнозина. Страхът, че при сполука ще се намери

маниак, който ще започне трескаво да прекроява историята. При съществуващата проверка и контрол. Дори сега, когато машините на времето приличат на телевизионни камери, пилотът е облепен с повече датчици от космонавтите. Той и кутрето си не може да мръдне извън програмата...

В най-общи линии бях доволен: правех, каквото си искам, никой не ми пречеше... Е, никой не знаеше за моите работи, публикувах ме рядко. Разбираше ме само жена ми Инес.

Не знам струва ли си да говоря за това в съда, като ми дадат последната дума, но ако не беше Инес... Тя е испанка, гореща кръв. Всички се обръщаха подире ни, когато вървахме по университетското градче. „Късметлия“ — чувах. Отстрани изглеждахме като че си гугукаме като два гълъба. В действителност ѝ разказвах за теорията на проникването — само това ме занимаваше (онази половина на мозъка ми, която спеше).

Какво намери тя в мен? Може да се каже, че характерът ми е рибешки. А Инес имаше темперамент за двама — точно тя уреди да ми дадат лаборатория. Не ѝ е достигала световната известност — така си мисля сега...

Имах четиридесет сътрудници и една теория. И освен това достъп до машините на времето — в реда на експериментите бях задължен да проверявам собствените си изчисления. Един час работа на машините струваше торба пари, особено ако се навираш дълбоко в миналото. А от моята работа не чакаха бърз резултат, затова ми даваха само половин час в седмицата. Това ми беше достатъчно, докато не се натъкнах на метода на скока.

Ето кое е изненадващо, че разказах на Инес идеята си, тя не реагира — сякаш ставаше дума за утрешния обяд. А тя имаше безпогрешен усет към работите, носещи в бъдеще известност. После докладвах резултата на семинара, след това на директорския съвет, а накрая и на самия президент на асоциацията на хронодинамиките. Никакъв ефект! Тоест никой не каза нито нещо против, нито пък срещнах ентузиазъм. Нова идея ли? Добре. Трябват ви пари? Моля, бюджетът на института е голям, хронодинамиката е на мода, работете! Идеята беше съвсем прозрачна. Всички гледаха през нея и не виждаха какво има вътре. Ето кои трябва да съдят — всички, като се започне от

жена ми и се свърши с президента на асоциацията. Нищо не им струваше да ме спрат, не бях толкова склонен да го правя...

Сега методът на скока е познат на всяко бебе. Струва ли си да го повтарям? Ето накратко:

Същността е такава. Преди около десет милиарда години Вселената е представлявала пашкул от елементарни частни и лъчения. Материята е била свита дотолкова, че не са действували никакви известни на нас природни закони. След взрива този вселенски пашкул е започнал да се разширява. Образували са се галактиките, звездите, планетите, разумът...

За пашкула на Вселената се замисли веднъж и онази част от моя мозък, която винаги спи. Най-дългото трасе към миналото беше 800 милиона години. С други думи, нашите хронодинамици даже не бяха се приближавали към най-странния и интересен момент от живота на Вселената. Не че имаше причини, просто никой не беше се сетил да се намушва толкова дълбоко. Нормалната научна изолация: историци, палеонтолози, даже геолози обсаждаха института с молба да надникнат в нужното мм парче от земната история, а космолозите зяпаха към небето. Радиотелескопите по им бяха по душата, отколкото машините на времето. А е очевидно — вместо двадесет изхвърляния по 800 милиона години може да се направи едно на 16 милиарда години.

Предимствата на тази моя идея оцених моментално. Тъй като в пашкулното състояние известните ни природни закони не действуват, изчезва и самото понятие „време“. Не може да се каже дали в пашкулното състояние Вселената е била миг, или вечност. Все едно е да се пита каква дължина има фотонът. Времето, като последователност от събития, е възникнало, когато се е разпаднал пашкулът. Казано иначе, имало е време, когато е нямало време. Ако е така, не би трябвало да действува и знаменитата забрана на Рагозин-Ленер — бичът за хронодинамиките!

От космология разбирам малко, затова се обърнах към специалистите. Към Дейвид Милър — намерих името му на страниците на „Списание по астрофизика“, а телефонният указател ми подсказа, че живее в нашето университетско градче. Милър пък от своя страна почти не познаваше хронодинамиката.

— Забравихте ли — попита той, — че в онова време, когато още не е имало време, Вселената е била толкова малка, че не би издържала нито един атом? Вашата машина веднага ще се окаже сплескана от чудовищно налягане, смазана, смачкана, пресована, разкъсана, унищожена — знаете ли други синоними на думата „погребана“?

Тази част от мозъка ми, която е задължена да генерира идеи, не грешеше, и аз, без да осъзнавам какво говоря, се нахвърлих:

— Но ако изчезне времето, няма да има и пространство, нали? Ако е така, няма и скорости, значи няма и налягане. Следователно не може да се говори за никакво унищожаване. Атомите на веществото са били смазани преди пашкулното състояние, аз ще прескоча този опасен стадий с машината на времето и така ще избягна общата участ на Вселената.

Милър прехапа устни — най-после включи цялото своеобразие на ситуацията. Беше готов да заплати всичко, за да може сам да отпътува към вселенския пашкул. Можех ли да предположа, че Милър ще бъде първият, който ще започне да трови живота ми? Отговорността на учения при реализацията на неговите идеи. Навярно за това се е сетил, когато разбра, че не той първи ще види с очите си началото на света.

Бях ентузиазизиран — идеята ми не пропадна веднага. Тя не пропадна и след това. Отпечатаха моя статия за метода на скока и съветът на настойниците без разтакаване ми отпусна допълнителна сума за експериментите. Темата беше утвърдена, пък и можеше ли да бъде иначе? Кой учен ще се откаже от толкова съблазнителен опит?

Когато веднъж Милър ми каза, че експериментът може да се окаже опасен, аз само повдигнах рамене.

— Не говоря за вас — рече Милър с някаква странна интонация, смисълът на която разбрах едва по-късно. — Говоря за хората... Когато учените в Лос Аламос експериментираха с критичната маса на урана, това беше опасно за тях, но много по-опасно за цялото човечество, не мислите ли?

— Самата идея за скока... — започнах аз.

— Вие ще се окажете в ковачницата на природните закони... Нали те са станали такива, каквито ги знаем, след взрива на пашкула. Вие, намирайки се в пашкула, можете със своите действия или дори с присъствието си да повлияете на тяхното формиране. Може би е

достатъчно да мигнете, и ускорението в нашия свят да се окаже пропорционално на работата а не на силата.

— Ако природните закони зависят от случайността — казах необмислено, — защо да не се помогне на тази случайност?

Милър си тръгна, без да се сбогува, а тези мои думи след това ги повтаряше навсякъде като доказателство за моята пълна научна безпринципност и безотговорност.

Отговорността на учения... Сега имам много време да мисля за нея, защото не правя нищо, само чакам. Когато ученият работи над интересен проблем, все едно дали е над генетичния код, или над водородната бомба, той не мисли за отговорността, а за онова, което му пречи да завърши изследванията си. На мен например ми пречеха техническите трудности. Лесно е да се каже — дайте вместо двадесет изхвърляния по 800 милиона години да направим едно на 16 милиарда години. А техниката подвежда. Трябваше да се просят пари за технически донастройки, загубих време, но ненапрасно. Завърших цикъл теоретични изследвания по метода на скока, хронодинамиците го оцениха достойно. Цитираха ме, макар че някой се заяде за онова, за което намекваше Милър. Интересът към истината — ето какво движи учения. В края на краищата кое е по-важно: отговорността пред хората или отговорността пред истината?

Три години подготвих опита, който трая три минути. Можеха да ме прехвърлят в Московския институт по времето и даже в Калифорнийския технологичен — експерименталната база там е по-добра от нашата. Но професионалната етика не позволи на колегите да ме заобиколят — аз бях автор на идеята, аз трябваше да я осъществя.

Адски много работа. Четиридесет човека — съвсем малко. Сега самият аз исках не лаборатория, а цял институт. Но да получиш кадри се оказа по-трудно, отколкото да получиш апаратура. Понякога онази половина от мозъка ми, която бодърствува, забелязваше, че се задава буря: Милър излезе в печата с публицистични статии, намери поддръжници в Пъгуошкото движение. Все още не ми пречеха да работя. Инес има по-съвършена интуиция от моята и твърдеше, че това няма да продължи дълго — не може така никой да не ти пречи. Трябва по-скоро да се проведе самият опит. И в полза на работата е, ако аз самият... Е, разбира се, има разлика — да отидеш на гости при динозаврите, които виждаш само на екрана, или там, където няма ни

време, ни пространство, ни Рагозин-Ленер с техните забрани... Но Инес ме убеди. И когато съветът на настойниците обсъждаше кандидатурите за водач, аз достатъчно категорично казах, че ще ида сам. Имам всички основания и права. От здравето си не се оплаквам. И така нататък. Никой не възрази.

Това в общи линии е всичко. За експеримента няма какво да се разказва. Облепен с датчици, не можех и да мръдна, всичко правеше автоматиката. Изхвърлянето мина без произшествия. Дочух двойно почукване — старт и финал — и веднага разбрах, че се намирам в пашкула. Нито един уред на борда не работеше. По-точно, всички стрелки стояха на нула. Беше абсолютно тъмно. Не защото зад борда беше пустота — просто нямаше време и пространство, следователно не съществуваше самото понятие „зад борда“. Материал в някаква непозната засега форма. Тогава мислех, че след моето завръщане тази форма ще престане да бъде непозната.

След три минути автоматиката сработи и аз се върнах. Върнах се, за да попадна в лапите на полицейския комисар, който предяви към мен обвинение в престъпна самонадеяност.

За първи път в живота си бях бесен. И не защото съм се върнал, оказва се, не след три минути, а след четири години, и не защото през това време Пъгуошкият комитет е постигнал своето и цялата работа по моята тема е закрита, сътрудниците са изгонени, а аз имам славата на опасен маниак, който си играе със съдбата на света. Работата е в това, че Инес бе отишла при Милър, при това нищожество! Все пак личното нещастие се понася по-трудно, отколкото всички беди на човечеството, които стават отвъд хоризонта... Не ви ли е интересно, вас ви вълнува съдбата на света? Уверявам ви, тя не ви вълнува. Тоест вълнува ви дотолкова, че ако светът се промени, ще се случи нещо и с вас, а това вие не желаете.

Така че няма нужда да ме рисуват като чудовище. Аз съм като всички. Аз съм учен. Бях и ще си остана. Ужасното е, че дори не ме запознаха с резултатите, конте донесох от пашкула. Над тях беше наложена забрана от комисията и от международния съд.

За първи път в историята съдят учен за неговите идеи. Нито в едно законодателство не се намери съответен член, затова ме предадоха на международна колегия.

Наричат ме Херострат. Но аз не мечтаех слава! Това го искаше моята жена, но и тя не успя да се прослави, изостави ме, докато скотувах в пашкула на Вселената. Какъв Херострат съм аз! Аз не искам ничия гибел. През целия си живот съм убивал само мухи и мравки. Не мога да гледам детски сълзи. Нямам расови или други предразсъдъци. Аз смятам, че над всичко стои науката и истината. Нима за това съдят?

Моето пътешествие в пашкула на Вселената не измени нищо в нашия свят. Гледам през прозореца и виждам на терасата охраняващите ме полицаи. Както и преди, те имат три крака и рог на темето. Като всички хора. Както и преди по розовото небе плува горещият син диск на Слънцето. И както винаги в градината скитат онгури с по четиридесет крака, похапвайки сочната тревичка, която им нашепва своите тихи песни.

Утре към обед съдебните заседатели ще донесат присъдата.

Разбира се, те ще кажат „невинен“.

Публикувано във вестник „Орбита“, брой 33/1981 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.